

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

100811

O etiki brez vere v Boga.

□□□□

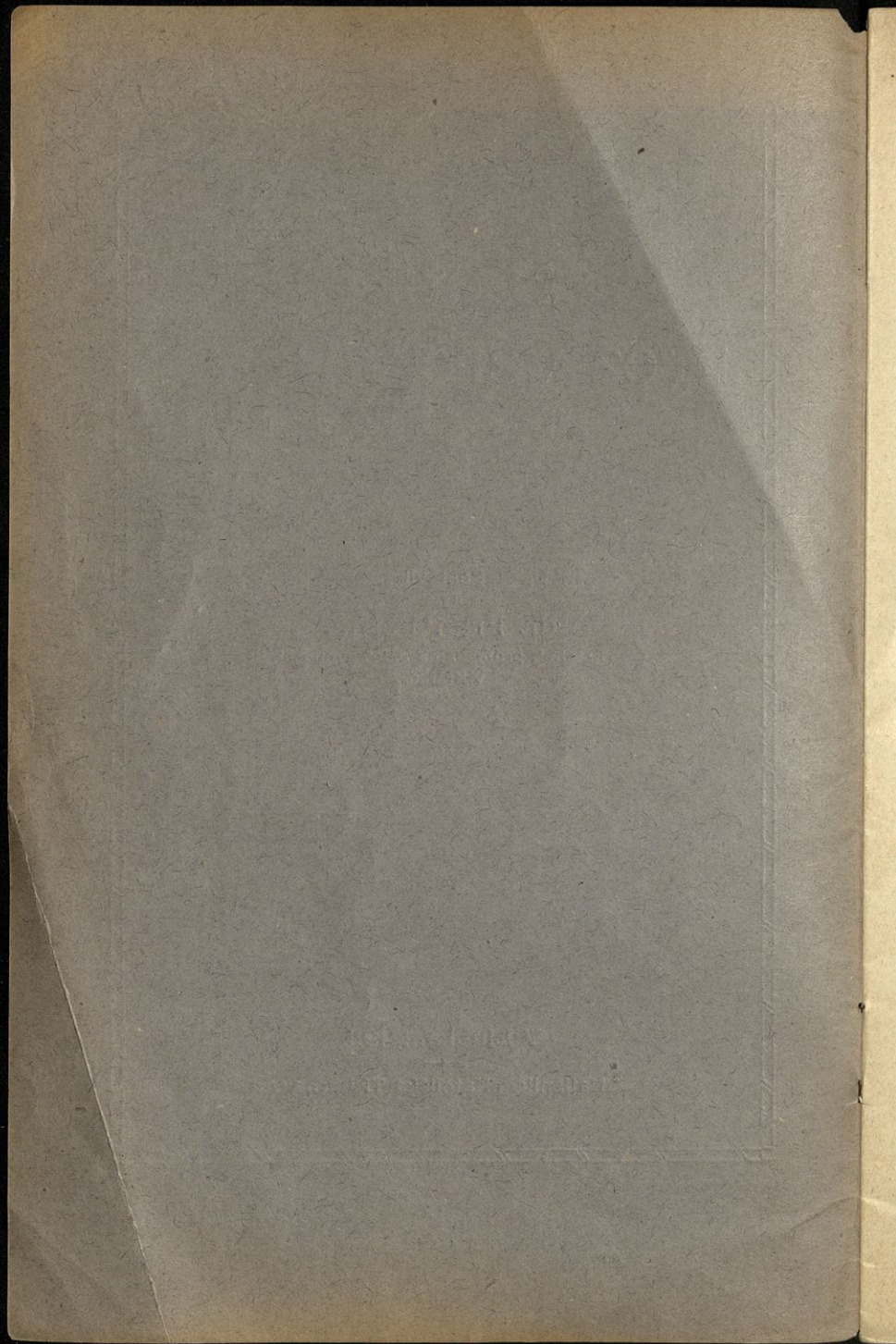
Sestavil

dr. Fran Pernè,
katehet, profesor na c. kr. gimnaziji
v Kranju.

V Ljubljani, 1911.

Natisnila „Katoliška Tiskarna“.

O etiki brez vere v Boga.

Sestavil

dr. Fran Pernè,

katehet, profesor na c. kr. gimnaziji
v Kranju.

V Ljubljani, 1911.

Natisnila „Katoliška Tiskarna“.

100811

100811

08541/1950

„Dobrina, ki te dela resnično dobrega, je taka, da je ne dobiš zoper svojo voljo, pa tudi ne izgubiš zoper svojo voljo.“

Sv. Avguštin (Sermo 72, 16).

Brez vere v Boga ni utemeljene etike.

So sicer tudi taki ateisti, ki priznavajo nravni zakon in hočejo spoštovati glas vesti, toda kar priznavajo, so odlomki prave etike, ki temelji na veri v Boga, in njih spoštovanje vesti le razodeva, da se v njih glas narave ne da po brezboštvu preglušiti. Kakor hitro pa začne ateist logično razvijati dolžnost npravnega zakona brez Boga, se mu pojmi o npravnosti omajajo in slednjič porazgube, tako da ostanejo le besede brez veljave. Dejstvo, da vest vkljub napačnim zaključkom vendar človeku ostane in mu oznanja dolžnosti, katerih nikakor ne sme zaničevati, kliče nazaj k Bogu. Nekateri poslušajo ta klic, drugi se užigajo za srdit boj proti „teistični etiki“. Bahato izjavljajo: „Moderni človek je postal polnoleten; vodstva Cerkve in njene onostranske morale ne potrebuje več, tukaj na zemlji hoče biti sam svoj gospod.“ Kako pač hočejo živeti? Etike zavreči nočejo, kakor večinoma pravijo, ampak samo emancipirati jo hočejo od teologije. S kakim uspehom?

Oglejmo si bolj značilne poizkuse in presodimo, kakšno bi bilo življenje s „tostransko“ etiko ali moralo.

Morala prijetnosti.

Ako misel na božjo svetost človeku ne navdihuje višjega stremljenja, je precej naravno, da se človek rad zateka k evdajmonizmu, to je, k nazoru, da je najbolj pametno, iskati le svoje sreče. In če človek ne misli na posmrtno življenje, je spet dosti naravno, da išče sreče le v zemeljskih dobrinah.

Večina etičnih sistemov brez vere v Boga je zato evdajmonistična. Najbolj značilen je sistem, ki uči moralo prijetnosti.

Najvišje dobro, pravijo zagovorniki te morale, je to, kar človek prijetnega užije. Nekateri strežejo bolj trenutni čutni sli (hedonizem), drugi bolj gledajo na trajno, zlasti duševno uživanje in se zato tudi premagujejo v rečeh, ki bi jim kalile prijetno in zložno življenje (epikureizem). Bistveno enaki so si prvi in drugi v tem, da imajo to za dopuščeno ali celo nravno dobro, kar jim prinaša užitek.

V novejšem času so branili take nazore Spinoza († 1677), Helvetius († 1771), L. A. Feuerbach († 1872) in mnogi drugi. Brez sramu je Maks Stirner razvil načelo in posledice take morale: „Absoluten sem. Dolžnosti do drugih ni in torej tudi ne nravnosti. Ljudje imamo drug do drugega le odnošaje porabnosti. Vse mora služiti moji koristi, in kar mi v to pomaga, je moja pravica.“ (Glej Cathrein, Die kath. Moral, str. 114—116.)

Seveda se mora dosledno imenovati krepostno tudi zatiranje rojakov in uničevanje nedolžnih, kadar to koga vodi do imetja in slasti, saj je prijetnost pravec morale. Tako grozno more človek zabresti brez vere v Boga!

Nam to ni morala, ampak gola sebičnost. Še mila je sodba pesnikova: „Kaj je človek, če sta mu jed in pijača največje bogastvo in njegovih ur dobiček? Žival, nič drugega.“ (Shakespeare, Hamlet. IV, 4.)

Morala koristi.

Drugi razglašajo za najvišje počelo nravnosti korist (utilitarizem). Življenje je treba, pravijo, tako uravnati, da bo čim več ljudi doseglo čim večjo srečo; zato je treba pametno preudariti, kaj nam koristi. Uspeh odločuje, ali je dejanje dobro ali slabo: če koristi, je dobro, če pa škoduje, je slabo. Tako moralo so poznali že stari sofisti. V prosvetni dobi je našla mnogo zagovornikov zlasti na Angleškem (Bacon, Hobbes, Cumberland, Bentham); Beneke ji je gladil pot na Nemškem.

Nekateri privrženci te morale se po glavnih težnjah ne ločijo dosti od onih sebičnežev, ki iščejo le svoje prijetnosti. Zakaj občo blaginjo, ki jo imajo na jeziku, si tolmačijo samo kot vsoto tega, kar posamezniki dobrega užijejo, in sebi laste pravico do vsega, kar njim koristi. Kaj zložna je ta morala,

prikrojena za otroke sveta, ki si hočejo dobro postreči, obenem pa veljati za nravne ljudi, seveda s „kristalno čistim“ značajem. Po tej morali smo lahko brez madeža, zakaj vse je dobro, kar nam koristi, kar pa nam ne koristi, tega itak ne maramo. Če nam torej koristi laž, kriva prisega, oderuštvo, umor, zakaj bi si tega ne privoščili, saj je dobro. Recept imamo napisan že pri Horaciju: *O cives, cives, quaerenda primum pecunia est, virtus post nummos!*

Utilitarizem mnogi tolmačijo bolj plemenito: za nravno dobro štejejo to, kar je vobče koristno, in hočejo, naj se posameznik zdrži vsega, kar obči blaginji škoduje. To načelo je vsaj na prvi videz lepo. Toda temelja nima in za ureditev življenja je brez moči, v daljnih posledicah celo škodljivo. To nam kaže preudarek o naslednji morali, s katero je morala obče koristi po glavni težnji, pa tudi po vrednosti enaka.

Morala obče blaginje.

V modernem svetu je najbolj razširjen socialni evdajmizem, to je sistem, ki mu je najvišji pravec za življenje obča blaginja. Očeta te struje sta Avgust Comte († 1867) in John Stuart Mill († 1873). Za njima stopajo mnogoštevilni učenci, med temi Paulsen († 1908). Francoz Comte, ustanovitelj pozitivistične modroslovne šole, je za to etiko zapisal lepo načelo: *Vivre pour autrui*, živeti za drugega. Odtod tudi ime altruizem.

Socialni princip naj bi bil najvišje merilo za nravnost? —

Kdo nam more najprej nedvomno povedati, v čem je zlasti obča blaginja? Kolikor strank, toliko mnenj. Obča blaginja že zato ne more določiti, kaj je prav in kaj ni.

Dalje. Naj bi se dobila večina za eno mnenje, ta večina ne bi mogla drugim ljudem naložiti dolžnosti, da bi morali delati za isti namen. Z dostojanstvom človekove osebnosti ni združljivo, da bi ena skupina ljudi drugim ljudem nakladala dolžnosti. To more Bog, ki je neskončno popoln, ne pa stvar. Isto pravico do blaginje kakor drugi — poreče vsak po pravici — imam tudi jaz. Res gre družbi prednost pred posamezniki, a ničla ni noben človek.

Vrhu tega ima najvišje merilo obče blaginje za človeško družbo to kruto neusmiljenost, da mora, če je dosledna, imeti

za slabe vse tiste ljudi, ki ne morejo ničesar storiti za občo blaginjo; to so bolniki, pohabljeni, slaboumni, pa tudi častiljivi starčki. Ti torej ne bi mogli нравno dobro živeti in ne bi mogli pokazati pravice do obstanka. Idealno stanje bi bilo tisto, ki je v navadi v Aromi, na južnem obrežju Nove Gvineje. Tam je vpričo potnika položil vnuk svojo staro jokajočo mater v grob in se opravičeval: „Saj je že kakor mrtva.“ Zasul je grob, ga pohodil in odšel dobre volje. (Schneider, Das andere Leben, stran 159.)

Slednjič poznamo dobra dela, katera obči blaginji ne koristijo, pa jih moramo občudovati; prav tako tudi pregrehe, ki družbi ne škodujejo, pa se nam splošno gnusijo. Čistost in značajnost hvalimo brez ozira na občo blaginjo in čutne pohotnosti ter umazane lakomnosti ne obsojamo samo zato, ker je nevarna družbi.

Avtonomna morala.

V nasprotju z vsemi evdajmonističnimi sistemi je med Nemci Kant († 1804) resnobno in krepko naglašal, da imamo brez pogojno dolžnost, нравno živeti. Ta nauk je pač lepši, a moči nima, ker nima temelja. Dolžnosti Kant ni mogel utemeljiti, temveč je le opozoril nanjo kot dejstvo (kategorični imperativ praktične pameti). Po njegovem umevanju je namreč vir dolžnosti v nas samih. Človek je sam svoj zakonodavec, neodvisen od vsake druge avtoritete. Sebi govori: Moraš! Sam si dá zakon, ki ga hoče izpolnjevati edino le iz „spoštovanja do zakona“, brez ozira na kako plačilo ali kazen v tem ali onem življenju. Samo tisto dejanje, ki ima za nagib čut dolžnosti, je Kantu нравno dobro. (Gl. „Dom in Svet“ 1904, str. 110—114.)

To je takozvana avtonomna morala, ki je tudi na krivih potih. Čez mero slavljeni „modroslovec protestantizma“, kakor Paulsen imenuje Kanta, s svojim kriticizmom ne podpira prave нравnosti, temveč jo izpodkopuje in podira: zakonodavec, ki sem ga sam posadil na prestol in ki ni različen od podložnika, nima nobene veljave zame; zakon, ki sem si ga sam dal, tudi lahko odložim in prekličem, kadar se mi poljubi. Kar so očetje francoskega prevrata učili, da je človek v vsakem oziru — torej tudi v нравnem — popolnoma neodvisen, sam svoj gospod, prav to je povzel tudi Kant v svoj sestav. Načelo нравne avtonomije

vodi dosledno v domišljavost, ošabnost in upornost; živo nas spominja na usodno laž v raju: „Bosta kakor bogova!“ Kantov pravičnik, ki hoče imeti svojo avtonomno voljo, ne bo govoril: „Zgodi se tvoja volja!“ — Po pravici piše francoski pedagog Payot: „Od slavljenе avtonomije imamo dejansko samo avto, ne pa nomije; napuhnjenega človeka samega, ne pa samozakonodaje.“ (Prim. Dr. Foerster, Schule u. Charakter, str. 107.)

Kant je tudi pretiraval s trditvijo, da je za нравno delovanje dopusten samo en nagib — čut dolžnosti. Protinarravno je, da bi ljudje gojili нравnost in krepost brez vsakega ozira na kazen in plačilo. Požrtvovalno delo usmiljenke, ki se je radovaljno odtegnila ugodnostim družinskega življenja, da bi mogla streči bolnikom, po Kantovem nauku ne bi bilo нравno dobro, ker ne izvira iz čuta dolžnosti! Isto bi veljalo celo o vedenju sv. Pavla, ki se je v svojih velikih bridkosti tolažil z mislijo na venec pravičnosti!¹ Kant je pač tudi sam čutil, da je zahteval preveč; zakaj dvomil je, „ali se sploh na zemlji nahaja prava krepost“, namreč krepost v njegovem zmislu. S tem je pa tudi že priznal, da njegova etika nima pomena za dejansko življenje. Modrovanje suhoparnega učenjaka je, brez životvorne moči, podobna mrzlim višinam brez drevja in trave. Kakor so šle žive množice preko stoikov, tako gredo mimo Kanta.

Morala kulture.

Kje je vendar dobrina — tako visoka, da bi mogla biti zaželeni cilj neprestanim težnjam posameznikov in vseh narodov, cilj, ki naj bi dal svetovnemu teku pravi zmisel?

Imamo jo, ponosno kliče zbor „progresistov“. Kultura, omika! to je nje sijajno ime. Stalni napredek v naravnem in družabnem življenju, izvajanje velikih del v tehniki, v vladanju nad naravo, v vednosti, umetnosti in politiki je človeštvu najvišji namen. Če se s tem pospešuje tudi človeška

¹ Rezka je ironija Schillerjeva (Die Philosophen):

Gewissensskrupel.

„Gerne dien' ich den Freunden, doch tu' ich es leider mit Neigung,
Und so wurmt es mir oft, daß ich nicht tugendhaft bin.“

Entscheidung.

„Da ist kein anderer Rat, da mußst suchen, sie zu verachten
Und mit Abscheu dann tun, wie die Pflicht dir gebeut.“

sreča, je bolj stransko vprašanje; končni cilj je nad osebami, to so stalno veljavni umotvori človeškega uma in roke. Tako Wundt, Hartmann in drugovi.

Poglejmo! Kaj je kultura, če ne gledamo samo na besedo, ampak tudi na nje pomen? Kulture kot enotne veličine, kot idealnega bitja ni; samo množino umotvorov, sredstev in zbirk za kulturo imamo. Vsak umotvor, bodisi Homerjeva Iliada, Hagia Sofija ali brezžični brzojav, ima samo končno omejeno vrednost. Odkod naj dobi skupina takih del nadčloveško absolutno vrednost? Vsa kultura, ne samo tehnična, ampak tudi duševna, je le človekovo delo, otrok njegovega duha.

Kulturni etični princip je potemtakem oboževanje človeka in njegovih del. Pravo je zadel Lagarde, pišoč: „Kulturo imeti za zadnji namen (Selbstzweck), se pravi malikovati, se pravi suženj biti.“ (Pri Mausbachu, Weltgrund und Menschheitsziel, str. 48.)

Kultura, v pravih mejah in na pravi poti, je brez dvojbe nekaj lepega. Kdo je ne bi čislal, zagovarjal in pospeševal? Ali najvišja dobrina ni, da bi sama po sebi mogla določevati vrednost našega življenja. Kakor pri socialni etiki, je tudi tukaj nemogoče, ljudem naložiti obveznost; kakor tam, se tudi tukaj krivično prezira osebna vrednost posameznikov. Kulturne pridobitve so človeku pripomoček, da pride do svojega namena; progresisti so to razmerje postavili na glavo: Človek naj bi bil samo sredstvo, sredstvo pa namen!

Ako bi bila kultura res najvišje merilo za nravnost, bi s kulturnim napredkom morala zmerom sorazmerno rasti tudi nravnost. Toda zgodovina in izkušnja pričata, da je največkrat nasprotno res.

Obsodbo si ta morala podpisuje tudi s to strašno posledico, da ne more biti za vse ljudi. Bolniku, preziranemu siromaku bi bila zaprta pot do npravnega dela.

Zagovorniki kulturne morale nimajo pomoči zanj in mu svetujejo za te slučaje — samomor!

Tako je moderna etika sama zapečatila svojo nezmožnost in malovrednost. Etika, ki nesrečnika brezsrčno prepušča obupu, je propala sirovost, nikar pravilo za pametno življenje.

Kultura ne more biti najvišje dobro, ker je tudi preslabotna in prenizka. Nepričakovan potres uniči krasne stavbe,

neznatna iskra se zasveti in v pepel razpadejo dragocene knjižnice, slikarske galerije, redke zbirke — nakopičeni zakladi večstoletne kulture. Kje je kultura babilonska, egiptovska? Male ostanke izkopujejo izpod zemlje. Pride celo dan, ko bo brez sledu izginila ne samo kultura, človekovo delo, ampak z njo vred tudi človek s površja zemlje. „Saj nimamo tukaj stalnega mesta.“ Hebr. 13, 14.

Morala razvoja.

Razvoj, evolucija, to je beseda, ki z njo hoče moderni človek razložiti vse, tudi moralo. Kdo bi tajil razvoj v gotovih mejah? Iz malega raste veliko! V naravi in življenju je tako.

Ali evolucionizem kot svetovno naziranje brez razloga in brez dokazov trdi, da se je vesoljstvo brez Boga stvarnika po mehaničnih zakonih polagoma razvilo iz prasnovi, tako rastline, živali in slednjič tudi človek s svojim duševnim in нравnim življenjem. Še več! V človeškem rodu, pravijo, se razvoj neprestano nadaljuje. Človek se od svoje sedanje stopnje in moči naprej pomika do vedno popolnejšega bivanja. „Pospeševanje življenja“, „dviganje plemena in zviševanje človeškega tipa“ je zemljanom najvišji namen; kar služi temu namenu, je нравno dobro, nasprotno pa slabo. Nравnost jim je le nekaj relativnega; kar je dobro v eni dobi, utegne biti v drugi slabo. To je etika monistov.

Učita jo Herbert Spencer († 1903) in Haeckel z mnogimi pristaši, napačno izrabljajoč descendenčno teorijo v svoje ateistične namene.

Socialni demokrati jim ploskajo. S tem naukom morejo namreč tem lepše slikati svojo „prihodnjo državo“, svoj „zemeljski raj“. Ko jim drugi po pravici očitajo, da so to prazne sanje, odgovarjajo: Potrpite, vse še pride; ko se odpravi zasebna lastnina pri izvajalnih sredstvih in prenehajo s tem stanovska nasprotja, potem bo nastal čisto nov rod; pokazal se bo — kakor obeta Bebel — „popolni človek“; vsi bodo radi delali, egoizem in obča blaginja bosta v soglasju, lenuhov in zločincev ne bodo poznali, umetnikov in učenjakov bo brez števila!

Podobno Kautsky. (Cathrein, ibid. str. 118.) Spencer in Haeckel sta se izkušala otresti preglasnih učencev. Prvi se je v svojih esejih obrnil zoper „državni socializem“; drugi se je na

Virchowovo očitane, da s svojo opičjo podmeno ljudi bega, branil s trditvijo, da socialni demokratje napačno umevajo Darwinovo selekcijo, češ, da on (Haeckel) v resnici deluje socialnoaristokratično. Nič ne pomaga! Čudne reči imajo pač tudi čudne nasledke, kakor pravi Calderon. — Večina evolucionistov je na demokratični podlagi. Tako srečo — seveda v prihodnosti — obetajo vsem ljudem. Frid. Nietzsche († 1900) jo pa pre-rokuje samo za nekatere izvoljence, za duševne aristokrate. Tak aristokrat je „nadčlovek“; zanj ne veljajo npravni zakoni, ker je „onostran dobrega in slabega“; kar mu zvišuje moč, je zanj dobro. Drugi, ki se ne povzpno do take višine, so ljudje iz črede, zanje pač velja — „suženjska morala“. Za „nadčloveka“ je druga — „gosposka morala“, — torej dvojna morala!

To je filozofija megalomanije, ki se že bliža blaznosti, v kakoršni je preživel Nietzsche zadnjih 11 let. (Prim. K. Obz. VIII, str. 2.)

Večina ljudi naj bi bila samo zato dobra, da tistim aristokratom drži stremene! Odkod ima večina to dolžnost in manjšina take predprave?

Evolucionist priznava samo naravni razvoj, kjer vlada nujnost. Kjer pa ni svobode, tudi ni odgovornosti in zato ni treba posebne bistroumnosti, da spoznamo, kam vodi evolucionistična etika: do uničenja npravnosti. Naziranje o nujnem razvoju „od črva do človeka“ naravnost opravičuje posameznika, naj brezobzirno rabi svojo moč, da se prerije dalje in više — do „nadčloveka“, četudi pohodi in stare druge slabejše, ki so mu na poti. „Žrtvujmo slabo močnemu, grdo lepemu in zavedajmo se, da narava tudi tako dela.“ (Tille pri Mausbachu, Weltgrund und Menschheitsziel, str. 32.) To je skrajnji individualizem. Kaj pomeni tak nauk za socialno življenje, ni težko ugeniti. Pravica pesti, zatiranje ubožcev in šibkejših narodov naj bi bilo pripuščeno, krščanska morala, ki prepoveduje take reči, pa zastarela?! Ubogi moderni človek, po tolikoletnem napredovanju se vračaš v nekdanjo Šparto, kjer so brezsrčno izpostavljali slabotno deco!

Kakor vodi to oboževanje narave — nič drugega ni etični evolucionizem — do brezobzirnosti in krutosti, tako tudi do sumljivega povelečevanja čutnih nagonov, kar nam pričajo obžalovanja vredni izrodki v modernem slovstvu in umetnosti.

Nietzschejev nadčlovek hoče raztrgati „stare vezi pravdnosti in sramežljivosti“ in moli kot najvišje in najlepše moči „naslado, sebičnost, gospodovalnost“. (Primeri n. pr. Beßmerjevo študijo „Der Kult der Entartung“ v „Stimmen aus Maria-Laach“ 1909.)

To naj bi bila pot do izboljšanja in povišanja človeškega rodu? Izkušnja uči, da se po tej poti pride mnogo laže v bolnico, kaznilnico ali blaznico.

A naj bi se tudi uresničile utopije Bebelove o sijajnem razvoju, zmisla življenja v njem ni, ker bo enkrat vsega razvoja konec. Razen božjega razodetja to uče tudi uspehi svetne vede. (Entropija.)

Zlo vsake tostranske morale.

Ako bi imelo naše zemeljsko bivanje, vse hrepenenje po sreči, vsi upi in boji in naporu in vse neštete bolesi samo tostranski, zemeljski cilj, za ozadje pa samo — nič, bi bilo življenje brez zmisla. Potem bi bilo končno treba dosledno pritrjevati Schopenhauerju in drugim pesimistom, ki se navdušujejo za budhizem, češ, saj življenje ni vredno življenja; najboljše je za človeka, če mu osebno življenje ugasne — nirvana!

Tisto obupno etično načelo, ki ga je zapisal Maks Stirner kot logično posledico neodvisne etike, bi bilo upravičeno. Glasi se: „Misli, govori, delaj, kar hočeš, saj je itak vse eno.“ (Dr. Kovačič, „Najvišje dobro pri Sokratu“ v Kat. Obz. III, 118.)

„Po njih sadu jih boste spoznali.“

Moderna morala, ki ne mara biti odvisna od Boga, je postala odvisna od ljudi, od človeških misli, želj in strasti, ki se vedno menjajo in ne poznajo miru. Odtod tisto hlastanje po vedno novih etičnih problemih. Sestav za sestavom se gradi, pa spet podira.

Brezverska morala, ki jo popularizirajo nešteti moderni pisatelji in se po tisku raznaša in širi po vseh deželah, zastruplja posebno mladostne duše; razjeda jih kakor močna kislina in zahteva brez števila žrtev, goneč jih v epikureizem ali pesimizem. Moč življenja peša. V bolnice prihaja vedno večja množica nesrečnikov, blaznice se morajo razširjati, število mladoletnih zločincev narašča, veselje do življenja gine. Samomori so se n. pr. zadnjih 50 let v Evropi pomnožili za

400 odstotkov, medtem ko se je število prebivalstva dvignilo le za 60 odstotkov. (Pri Kepplerju „Mehr Freude“, str. 21, 1909.)

Zveza med propadanjem religioznosti in zlimi nasledki je dejstvo, ki se ne da prikrivati. (Prim. Kat. Obz. X, str. 313.)

To bridko spoznanje in strah pred temno prihodnostjo človeške družbe, ki jo že sedaj pretresajo „etične krize in katastrofe“, je dalo povod, da so začeli snovati etične družbe. Prvo je ustanovil dr. Adler 1876 v New-Yorku, odkoder so se razširile tudi po Evropi: „Ker je moderni človek izgubil vero, mu rešimo vsaj moralo; intenzivneje gojimo moralo posebno pri mladini!“ Ta namera je sama na sebi hvale vredna, vendar do zaželenega cilja ne vodi, ker se ni otresla velike zmote: da zadostuje morala brez vere v Boga.

Na Francoskem so res že leta 1882 uredili ljudske šole po tem vzorcu. Besedo „Bog“ in „vera“ so črtali iz učnih knjig. Tudi drugod si nekateri želé take moderne „svobodne šole“.

Čujmo, kako o teh najnovejših surogatih za versko moralo sodi mož, ki je bil sam vzgojen v tej struji, pa je po dolgotletnih študijah in izkušnjah prišel do boljšega prepričanja, dr. Fr. Foerster, vseučiliški profesor v Curihi. V drugem predgovoru knjige „Jugendlehre“ piše: „Pisatelj se je več ko deset let bavil s tem, da je ob kar najbolj obsežni praksi etičnega pouka pri mladini dušeslovno študiral in premišljeval vprašanje o izobrazbi značaja — uspeh teh študij je spoznanje, da je vsa brezverska vzgoja mladine absolutno nezadostna.“

Kaj pa posebe francoske ljudske šole? Uspeh govori! „Odkar vera več ne podpira nravnosti, se opazuje, kako raste nenravnost med otroki. V Parizu je npravna izprijenost delavske mladine, prihajajoče iz javne šole, strahotna. V dveh ali treh letih se je število obsojencev pod 16 leti potrojilo“ (Bonnot, Les fruits de l'école sans Dieu). Uradna statistika zločinov v departementu Seine kaže, da izmed 100 otrok, ki ima sodišče z njimi opraviti, prihaja le 11 otrok iz katoliških zasebnih šol in 89 iz državnih šol. (Prim. Monatsblätter f. d. kat. Rel. Unt. 1907. VII.) Od vere neodvisna morala vodi v npravno anarhijo! Moderni francoski filozof Fouillée piše: „V naših dneh je morala sama, nje realiteta, potrebnost in koristnost mnogo bolj v nevarnosti ko pred tridesetimi leti... Z živo skrbjo sem bral kako temeljno različno in drug drugemu nasprotno moji vrst-

niki mislijo na tem polju ... Našel sem, da na nravnem polju vlada taka zmeda idej in čuvstev, da se mi je zdelo nemogoče, kdaj temeljito osvetliti to (zmedo), ki bi jo lahko imenovali sodobno sofistiko.“ (Donat, *Die Freiheit der Wissenschaft*, 1910, str. 347.)

Kaj pa drugod, izvun Francoske? Naj nam odgovarja sam prvoboritelj za brezversko moralo na dunajskem vseučilišču. Takole toži:

„Pobijanje starih verskih predstav, o katerih so prej mislili, da ni mogoče od njih odtrgati nravnih idealov, ni nikjer enakomerno napredovalo z gradbo in razširjanjem nove, človeške etike. Stari bogovi so se izselili in na zapuščenem ognjišču se ni zapalil nov ogenj, kvečjemu nestalno plapolajoč plamen uživanja in dvoma. Toda brez takega ognja stalnega, dobro utemeljenega prepričanja, brez vdanosti posameznika nasproti nečemu višjemu, človeštvo ne more uspevati.“ (Jodl, *Wesen und Ziele der ethischen Bewegung in Deutschland*, str. 16.)

Tak je torej napredek in sad, ki ga rodi nova etika!

Namesto ognja in vznosa, ki ga more duši dati le morala, ki izvira iz žive vere, je torej ostal kvečjemu še „nestalno plapolajoč plamen uživanja in dvoma“! Žalostno priznanje!

Moderni človek s svojo tostransko moralo je podoben izgubljenemu sinu. Kar je s seboj vzel iz očetove hiše, je zapravil. Imel je vero v Boga, v neumrljivost duše; imel je veselje v srcu ... Vse je zapravil. Nestrpno je pričakoval sreče — a povsod bridka prevara! Nadejal se je, da bo vere lahko pogrešal, toda godilo se mu je kakor otrokom, ki presajajo cvetlice. Korenine jim niso všeč, porežejo jih in potem vtikajo stebila v gredice; kaj čuda, če morajo kmalu žalostni gledati, kako cvetlice venejo in umirajo.

Tako je z moralo, če ji odrežeš korenino: vero.

Plemenitejši med modernimi mislitelji že spoznavajo, v kako močvirje so zagazili s svojim svetovnim naziranjem in z moralo brez Boga. Gabijo se jim že stokrat obrabljene fraze o „napredku“ in „kulturni komediji“; želé si morale, ki je človeku potrebna kakor vsakdanji kruh, morale, ki bi res ustrezala sestradani duši. (Prim. Donat, 354—355.) Paulsen bridko toži, kako dandanes propada nravnost, in pripominja: „Po pravici poudarja Foerster, da je stara (katoliška) Cerkev za ponrav-

ljenje in poduhovljenje našega življenja nevenljivo zaslugo pridobila s tem, da se je predvsem trudila za okrepitev volje, da je v svetnikih vzgojila junake samozatajevanja. Da mi še danes živimo od te dediščine, tudi ne dvomim. Da jo lahkomišno uživamo ... to je v resnici velika nevarnost.“ (Ibidem str. 407.)

„D drugega temelja nihče ne more vložiti razen tega, ki je vložen, ki je Kristus Jezus.“ (1. Kor. 3, 11.)

„Mene, studenec žive vode, so zapustili in si kapnice izkopali, ki ne morejo držati vode.“ (Jer. 2, 13.)

Kje je rešitev?

Nazaj v očetovo hišo! kakor je pokazal izgubljeni sin. „Nazaj k sveti Cerkvi!“ — kliče svojim rojakom konvertit pl. Ruville, vseučiliški profesor v Halleju. „Narava zahteva moralo“ — pravi Anglež Mallock. „Nobene morale, to je intelektualni samomor. Da torej ubežim samomoru, se vržem v naročje božje. Brez Boga ni morale!“ (Kat. Obz. X, IV, str. 412.)

Vse prednosti, raztresene kot drobtine po raznih moralnih sestavih, so združene v teistični, krščanski morali, ki jo oznanja in ščiti Cerkev.

Nad stvarmi stoji kot poslednji in najvišji cilj življenja slava božja, ki je za nas neskončno bogat vir spoznavanja, ljubezni in blaženosti.

Za globokoumnega učenjaka je ta cilj najbolj veličasten, pa tudi preprosti delavec in nedoraslo dete more slutiti, kaj pomeni vzvišena prošnja: „Oče naš, kateri si v nebesih! Posvečeno bodi tvoje ime.“

Rešeno je vprašanje o naši pravi sreči. Ker je Bog sam po sebi neskončno popoln in od nas ničesar ne potrebuje, se more proslavljati le s tem, da bogati in osrečuje nas; s tem, da njegova popolnost odseva iz blaženega življenja stvari.

Tukaj nam postaja jasno, zakaj ima pravnost neminljivo ceno, zakaj je nenravnost največje zlo, dušni samomor.

Trpka nasprotja, ki nas dostikrat begajo in mučijo v zemeljskem življenju, se izgubljajo: zadnjo besedo ima večni Sodnik, ki pravično izravnava vsako nesoglasje.

Tudi mi kristjani pričakujemo kraljestva sreče in miru, toda vemo, da je naša zemlja za to prerевна in naše življenje prekratko. Kjer gospoduje smrt, tam kaj takega v

polni meri ni mogoče; samo Bog je tako neskončno popoln, da nas more vse napajati s potoki svoje radosti.

Tudi mi cenimo napredek v omiki, saj nam je Bog zato dal zmožnosti, da jih rabimo in izpopolnjujemo: prav s tem ga slavimo.

Tudi mi čislamo sedanje življenje, ki nam je čas priprave za novo, boljše — večno življenje. Pravo življenje na zemlji nam ni uživanje in „izživljanje“, temveč nravno izpopolnjevanje, bogopodobnost; novi človek nam ni „nad-človek“ v Nietzschejevem zmislu, ampak otrok božji in podoba božja — svetnik. „Naša duša se more le tako dvigati do višjega življenja in višje plemenitosti, da se ljubeč oklene bitja, ki je boljše in plemenitejše kakor ona.“ (Sv. Avguštin, Epist. 118.)

Vsa velikost in lepota morale, ki ima v Bogu svoj temelj, blesti v nepopisnem žaru iz Zveličarjeve osebe.

Kristus je večnoveljavni vzor za vse ljudi brez izjeme. (Primeri Mausbach, str. 53.)

Ta morala nam kaže ravno in varno pot do našega zadnjega cilja ali do naše popolnosti. Popoln je, pravi sv. Tomaž Akvinski, kogar edini ljubezen z Bogom. Zato slove prva in največja zapoved: Ljubi Boga — nad vse!

Za ideali hrepeni naša duša. Vsi resnični ideali pa izvirajo iz Boga in vodijo k Bogu. Bog je ideal vseh idealov.

Zaman iščete resničnih idealov tam, kjer je bogoodtujenost in bogomrzkost! Če se vam zdi, da tam blišče ideali, pogledjte bolje: to so blodne luči, varljive vešče, ki bi vas zvodile v blatno barje brez rešne poti, tja, kjer nasproti zija obup in življenja gnus!

Ideali, resnični in pravi, vodijo k Bogu, ki se v njem, kakor pravi Dante, „trojedini v ljubezni, kar je po veseljstvu razkrojeno in razpršeno“ (Parad. XXXIII, 85—87).

„V Bogu se umiri hrepenenje po idealih, zakaj On je ideal vseh idealov, pravzor vsega, kar je resnično, kar je dobro, kar je lepo! „Iz Boga,“ pravi Boetij, „izvira ljubezen in k njemu se vračati mora!“ (Dr. A. Ušeničnik, Kat. Obz. VI, 206.)

„Ostane torej samo Bog; kdor ga išče, živi dobro, kdor ga najde, ne samo dobro, ampak tudi blaženo življenje.“ Sv. Avguštin (De mor. Eccl. c. 10).

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000041562

17.02.21(049.3)

